

Marcel Janssens, *'Het vette en het vrome'. Vlaanderen in de Europese literatuur*, Leuven, Davidsfonds/Literair, 2002, 203 pp., € 19,65, ISBN 90-6306-425-x.

De Leuvense oud-hoogleraar Nederlandse en Europese letterkunde Marcel Janssens heeft in deze studie een uitvoerig overzicht gegeven van meningen over Vlaanderen en zijn bewoners. Los van de door hem ook behandelde verwarring rond de begrippen Vlaanderen en Vlaams, laat hij zien dat met name de Vlaamse schilderkunst zowel van de zgn. Vlaamse primitieven als van latere kunstenaars als Breughel en Rubens, Jordaens en andere, een blijvende invloed heeft gehad op de beeldvorming. Enerzijds zijn er de exuberante taferelen bij Breughel, Rubens, Jordaens en Teniers, dansen, drinken en smullen, anderzijds zijn er de verstilde, haast mystieke schilderstukken van Memlinc en Van der Weyden. Deze twee uitersten, ook te vinden in het klassiek geworden zestiende-eeuwse reisboek over Vlaanderen van Guicciardini, bepalen in hoge mate het beeld dat de buitenlanders in de volgende eeuwen over Vlaanderen zullen hebben.

Janssens heeft zijn onderzoek niet alleen ruim in de tijd geplaatst – de Middeleeuwen tot heden – maar ook een zeer groot aantal boeken, reisnotities en dergelijke geraadpleegd, variërend van Spaanse, Italiaanse, Duitse, Franse en Engelse tot Noord-Nederlandse toe. Daarnaast laat hij ook zien hoe ook Vlaamse schrijvers en de reeds genoemde beeldende kunstenaars tot stereotypering van beeld hebben bijgedragen.

Grappig is het verschil in visie bijvoorbeeld tussen Baudelaire, die geen goed woord voor de Vlamingen en hun steden overheeft en bijvoorbeeld Michelet en Victor Hugo die veel positiever over land en volk oordelen.

De taalkwestie, als een factor die in de loop van de negentiende eeuw de Belgische bevolking begon te verdelen, komt in de meeste reisverhalen niet of nauwelijks aan de orde. Een uitzondering vormt de Duitse taalgeleerde Hoffmann von Fallersleben die nogal negatief oordeelde over de kennis van het Nederlands onder de bevolking. Dat taalenheid overigens niet vanzelfsprekend tot harmonie en homogeniteit leidt, laat Janssens zien aan de hand van een reeks voorbeelden, waarin de relaties tussen Nederland en Vlaanderen naar voren komen. Ook hier zijn, ondanks positieve en waarderende woorden over elkaar, ook zeer veel negatieve beelden te lezen en dat blijft in de loop van de eeuwen eigenlijk ongewijzigd.

Buiten beschouwing blijft de verhouding tussen Walen en Vlamingen en ook de visie van buitenlanders op de Walen. De stereotypen die met name in de negentiende eeuw een versterking vonden in de rassentheorieën die in België in het werk van Leon Vanderkindere, Emile Houzé en later bij Gustaaf Schamelhout te vinden zijn, blijven hier buiten beschouwing. Die betroffen ook meer de Vlaams-Waalse tegenstellingen.

In zijn slotbeschouwing gaat Janssens in op de zin en onzin van het begrip identiteit, waarbij hij laat zien dat bijvoorbeeld de Belgische identiteit weer *en*

vogue is en de Vlaamse identiteit bij bijvoorbeeld Marc Reynebeau als een 'fraseologische schim' wordt afgedaan. Anderzijds is de behoefte aan een identiteit, waar deze stereotypen vaak een onderdeel van vormen en het benoemen van een volk via een reeks van al dan niet ernstig te nemen kenmerken, toch van alle tijden en is deze behoefte geenszins verdwenen of aan het verminderen. Niet beantwoord is de vraag waarom die stereotypen telkens bevestigd worden of liever gezegd standhouden en er maar weinig of geen nieuwe elementen bijkomen. Hebben we ze op voorhand gelezen en gezien en zoeken we op onze reizen slechts bevestiging van ons al gevormde oordeel?

Terecht wijst de auteur op de vraag hoe zich in het uitbreidende Europa de identiteit zal ontwikkelen, gericht op Europa als geheel tegenover de rest van de wereld of zal er juist een versterking van het regionale identiteitsbesef ontstaan als reactie op Europa. Interessant is dan ook de positie van Vlaanderen en Nederland; wordt het een *Alleingang* of toch een ideologische aansluiting. Of komt, zo vraag ik me af, de scheidslijn bij de Moerdijk te liggen en krijgt Frederik Carel Gerretsons Midden-Nederland concept met de beide gewesten Brabant als kern nog een kans.

Kortom een zeer leesbaar en onderhoudend boek dat zeker in zijn slotbeschouwing het anekdotische overstijgt. [PIETER VAN HEES]